

ELİF ÇELİK

**ULUSLARARASI İNSAN
HAKLARI YARGISINDA
AMICUS CURIAE/ÜÇÜNCÜ
TARAF MÜDAHALESİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TERİM, KÖKEN VE UYGULAMA

I. Amicus Curiae Terimi.....	7
II. Köken Sorusu	10
III. İngiliz Hukuku Uygulamasında Amicus Curiae	14
A. Geleneksel Olarak.....	14
B. İngiliz Hukukunda Amicus Curiae ve Üçüncü Taraf Müdahalesi Farkı	17
IV. Birleşik Devletler Uygulamasında Amicus Curiae.....	19
A. ABD Hukukunda Amicus Curiae ve İnsan Hakları.....	23
B. ABD Hukuku Bakımından Yabancı Amicus Katılımları.....	27
C. ABD Hukukunda Amicus Fonlayıcılarına İlişkin Soru İşaretleri	28
D. İdeolojik Yönsene Açısından Soru İşaretleri	29
V. Diğer Ortak Hukuk Sistemi Ülkeleri Uygulamalarında Amicus Curiae.....	30

VI. Karma Hukuk Sistemlerinde Amicus Curiae	32
VII. Uygulamanın Kıta Avrupası Hukuk Sistemine Geçişi	34
VIII.Şekillenmeye Devam Eden Bir Uygulama Olarak Amicus Curiae	37

İKİNCİ BÖLÜM
TANIM, FARKLAR, AKTÖRLER VE
KAVRAMSAL TARTIŞMALAR

I. Amicus Curiae’i Diğerlerinden Ayırmak	39
A. Davanın Resmi bir Tarafı Olmamak	39
B. Amicus ve Bilirkişi Farkı.....	41
II. Amicus Katılımının Amacı	44
III. Amicus Neler Yapabilir?	45
IV. Amicus Neler Yapamaz?	46
V. Amicus ve Olgusal Konular ?	47
VI. Doğru Bir Amicus Katılımı Nasıl Olmalıdır ?.....	49
A. Katılım Amacının İkna Edici Olması	49
B. Katılımın Objektif Olması	51
C. Katılımın Şekil Şartları Bakımından Uygunluğu.....	52
D. Katılımın Mahkemeye Fayda Sağlayacak Ölçüde ve Önemde Bilgilere Yer Vermesi.....	53
E. Katılımın Amaçları Bakımından Gerçekçi Olması.....	54
F. Katılımın Eğitici ve Kamusal Savunuculuk Yanınının Olması	55
VII. Kimler Amicus Olabilir?.....	55
A. Avukatlar.....	56
B. Devletle İlişkili Birim ve Yetkililer	57
C. Devletler Arası Örgütler	57
D. Sivil Toplum Örgütleri	58
E. Hukuk Klinikleri.....	60
F. Hukuk Bilginleri/Akademisyenler	61

VIII. İnsan Hakları Bakımından Kamu Menfaati Davaları, Stratejik Dava Takibi ve Amicus Curiae	63
A. Kamu Yararına olan Hukuk Kavramı	63
B. Kamu Yararına Olan Hukuk Bağlamında Stratejik Dava Takibi.....	66
C. Stratejik Dava Takibi Eleştirileri Karşısında Amicus Curiae Metodu?.....	68
IX. Amicus Katılımları Gerekçelendiren Yaklaşımlar.....	70
A. Etkilenecek Gruplar Teorisi	70
B. Enformasyon Teorisi.....	71
C. Amicus Katılımlar ve Demokrasi İlişkisi.....	72
D. ‘Yargısal Aktivism’ Eleştirileri Karşısında Amicus Curiae.....	74
E. Demokratik Bir Hak Olarak Amicus Curiae Katılımı.....	76
F. Prosedürel Adaletin Sağlanması Bakımından Amicus Curiae.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK VE AMICUS CURIAE

I. Uluslararası Hukuk ve Mahkemeler Bakımından Amicus Curiae	79
A. Uluslararası Adalet Divanı Bakımından	82
1. Çekişmeli Davalar.....	83
2. Yorumla İlişkin Davalar.....	85
B. Uluslararası Ceza Yargılamaları Bakımından.....	87
1. Geçici ve Hibrid Mahkemeler Bakımından	88
a. Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri.....	89
b. Sierra Leone Mahkemesi.....	95
c. Kamboçya ve Lübnan Özel Mahkemeleri.....	96
2. Uluslararası Ceza Mahkemesi Bakımından	98

a.	UCM Önünde Sivil Toplum Örgütlerinin Katılımları	102
b.	UCM Önünde Hukuk Uzmanlarının Katılımları	103
c.	UCM Önünde Devletlerin Katılımları	104
3.	Uluslararası Ceza Yargılamaları Bakımından Bir Sonuç..	105
II.	BM Sözleşmelerine Bağlı İnsan Hakları Koruma Mekanizmaları Bakımından Amicus Curiae.....	107
A.	Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme Komitesi	110
B.	İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muameleye Karşı Sözleşme Komitesi.....	111
C.	Çocuk Hakları Sözleşmesi Komitesi Bireysel Şikâyetlere Olanak Tanıyan Ek Protokole İlişkin Çalışma Grubu.....	112
D.	BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Komitesi	115
E.	BM Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi Komitesi.....	118
F.	BM Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Komitesi...	121
G.	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Engellenmesi Sözleşmesi Komitesi.....	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
(AVRUPA DIŞI) BÖLGESEL İNSAN
HAKLARI KORUMA SİSTEMLERİ VE
MAHKEMELERİNDE AMICUS CURIAE

I.	İnter-Amerikan İnsan Hakları Koruma Sisteminde Amicus Curiae.....	125
A.	Komisyon Bakımından	127
B.	Mahkeme Bakımından.....	128
II.	Afrika İnsan Hakları Koruma Sisteminde Amicus Curiae	134
A.	Komisyon Bakımından	137
B.	Mahkeme Bakımından.....	139

C. Komite Bakımından.....	141
---------------------------	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ
VE AMICUS CURIAE/ÜÇÜNCÜ TARAF
MÜDAHALESİ

I. Üçüncü Taraf Müdahalesi Terminolojisi ve Ayırtıları	144
II. Komisyon ve Mahkeme Ayırımından Mahkeme'ye.....	146
III. Üçüncü Taraf Müdahalesinin Normatif Dayanakları	150
IV. Üçüncü Taraf Müdahalesinde Bulunabilecekler?.....	152
A. AİHM ve Devletlerin Üçüncü Taraf Müdahalesi	153
B. AİHM ve Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumlarının Üçüncü Taraf Müdahalesi.....	158
C. AİHM ve Uluslararası Örgütlerin Üçüncü Taraf Müdahaleleri	162
1. Avrupa Konseyi Organları.....	162
a. Konsey İnsan Hakları Komiseri.....	162
b. Venedik Komisyonu	167
2. Avrupa Birliği Organları	169
3. Avrupa Bölgesel Örgütlerinin Müdahaleleri.....	170
4. BM Organ ve Özel Birimlerinin Müdahaleleri.....	170
a. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK) ..	170
b. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).....	171
c. BM Özel Raportörleri	174
5. AİHM ve Sivil Toplum Örgütlerinin Üçüncü Taraf Müdahalesi	175
a. Tarihsel Olarak.....	175
b. AİHM Nezdinde STÖ'lerin Üçüncü Taraf Müdahalelerine Örnekler.....	180

c. Mahkeme Açısından STÖ Görüşlerinin İfade Ettikleri.....	185
d. Üçüncü Taraf Müdahalede Bulunmanın STÖ'ler Açısından Önemi	187
6. AİHM ve Hukuk Kliniklerinin Müdahaleleri	190
7. Diğer Kişilerin Müdahalesi	192
V. Müdahale Konusundaki Diğer Hususlar.....	195
VI. Üçüncü Taraf Müdahalelerinin Mahkeme ve Mahkeme Dışı Aktörlerde Uyandırdıkları.....	198

ALTINCI BÖLÜM
TÜRKİYE ÖZELİNDE KISA BİR
DEĞERLENDİRME

I. Ulusal Hukuktaki Yeri Bakımından Amicus Curiae ?	206
A. Anayasa Mahkemesi Bakımından	208
B. Diğer Kurum ve Kuruluşlar Bakımından	218
II. AİHM'nin Türkiye Kararlarındaki Üçüncü Taraf Müdahaleleri Sorusu.....	219
SONUÇ	223
KAYNAKÇA	229